

L'espai com a agent aglutinador de la sociabilitat rural popular: La Defensa Agrària de la Selva del Camp

Francesc Fortuño Bonet

Ideologies i Societat a la Catalunya contemporània (ISOCAC)

Universitat Rovira i Virgili

francesc.fortuno@urv.cat

RESUM

L'estudi de la sociabilitat al llarg de la història pretén ser un repte per treballar nous conceptes i lligar la història amb altres ciències socials, tot cercant la interdisciplinarietat i una visió totalitzadora. En aquest sentit, les associacions representen una font indispensable per treballar el que es coneix com a sociabilitat formal. Una d'aquestes associacions va ser la Defensa Agrària, entitat que per la seva influència és indispensable per entendre el passat selvatà del segle XX. Aquest article pretén centrar-se sobretot en quin va ser el seu paper durant l'última etapa de la dictadura franquista, quan l'associació, després de ser suprimida pel Règim, es mantindria viva en l'imaginari popular fins aconseguir constituir-se de nou (en el mateix espai que tenia abans) amb l'arribada de la democràcia. L'Agrària és doncs un bon exemple de com es va articular la sociabilitat rural durant un dels períodes més foscos de la nostra història recent.

PARAULES CLAU: sociabilitat, associacionisme, La Selva del Camp, franquisme, cultura popular, món rural.

ABSTRACT

Throughout history, the study of sociability pretends to be a challenge to work with new concepts and tie history with other social sciences, while looking for an interdisciplinary nature and an all-embracing vision. In this sense, the associations represent an indispensable source for the study of what is known as formal sociability. One of these organizations was La Defensa Agraria. This entity, for its influence, is also essential to understand the history of La Selva del Camp in the 20th century. This article intends to focus primarily on which its role was during the latter period of the Franco dictatorship, when the association, after being suppressed by the regime, would remain alive in the popular imaginary until it was again constituted (in the same place as before) with the arrival of democracy. Thus, La Defensa Agraria is a good example of how rural sociability was articulated during one of the darkest periods of our recent history.

KEYWORDS: sociability, associations, La Selva del Camp, Franco, popular culture, rural areas.

1. Presentació i motivacions de l'estudi

La motivació d'elaborar un article dedicat a aquesta temàtica ve per l'estudi que vaig desenvolupar en el meu Treball Final del màster *Societats Històriques i Formes Polítiques a Europa*, cursat a la Universitat Rovira i Virgili entre els anys 2012 i 2014. Aquell treball consistia en fer un estudi de l'associacionisme del Camp de Tarragona en un període concret de la dictadura franquista, l'anomenada etapa "desarrollista", que va del 1959 al 1975. Finalment, però, el treball va abastar fins el 1979, ja que així es podien mostrar algunes pinzellades de com l'associacionisme s'adaptava, els primers anys de la transició, al nou règim constitucional. El treball pretenia fer aquesta reconstrucció associativa a partir de l'estudi concret i el desenvolupament de tres associacions, de tipologies i entorns diferenciats, en el període esmentat: el Sindicat Agrícola de Bràfim, el Centre de Lectura de Reus i la Defensa Agrària de la Selva del Camp.

Així doncs, com que una de les associacions és del nostre poble, aquest article pretén fer una adaptació de les idees publicades en el Treball Final de Màster, de cara a aconseguir la reconstrucció d'una de les entitats més importants del passat i present selvatà i, alhora, englobar-la dins les dinàmiques generals de l'associacionisme de la dècada del 1960 i 1970.

2. Introducció

La creació del fenomen associatiu formal de l'època contemporània, al Camp de Tarragona i a Catalunya, vindrà motivat a partir dels diferents interessos col·lectius de cada lloc, així com també de les necessitats a què la gent pretenia fer front en cada moment a través de l'acció col·lectiva. Les diverses lleis dictades per les autoritats, a finals del segle XIX, permetran a les persones d'anar teixint una xarxa associativa a nivell legal en funció dels interessos que abans hem citat. La Llei d'Associacions del 1887 va significar la possibilitat de fer un gran salt endavant en la legalització de les entitats i, a la vegada, poder seguir teixint les xarxes col·lectives. Per la importància que tingueren a l'època, cal destacar en aquell moment el paper que jugaren els interessos de classe en el sorgiment d'algunes entitats com

les de caràcter mutualista o el fenomen del “casinisme” (Solà, 2003) com a element bàsic en l'educació popular informal.

En definitiva, la tipologia associativa que es va instaurar arreu del territori va respondre a les necessitats concretes de les persones que les impulsaven. Tot i això, existeixen diverses teories que comenten la irrupció i consolidació d'una xarxa associativa rica en tipologia. La primera és construïda per Pere Anguera en un article que parla de Reus com a exemple de sociabilitat a l'època contemporània on hi descriu un procés associatiu que començava amb la primacia dels ateneus i els espais populars lúdics, i de com aquests ateneus passarien a un model més polititzat al llarg de la dècada del 1930, coincidint amb la II República i la Guerra Civil. Aquesta onada política portaria, també, a la creació d'espais autònoms als ateneus polítics i, per acabar, l'aflorament de les entitats de caràcter esportiu (Anguera, 1993).

Segurament aquest model no es pot generalitzar de la mateixa manera a qualsevol espai fora de la capital del Baix Camp, ja que seguint els plantejaments de Maurice Agulhon¹ cada cas espacial té les seves singularitats (Agulhon, 2005). Però, tot i no ser extrapolable, Anguera sí que ens dona algunes pistes de com es podia articular el moviment associatiu.

Pere Gabriel també ens dona diferents característiques que ajuden a definir el moviment associatiu català, sense arribar a ser una aposta tan esquemàtica com la d'Anguera. Gabriel afirma que l'entramat associatiu popular d'aquella època respon a la persistència de les xarxes associatives de la Restauració (ateneus, societats de socors, etc.), existint una complexitat a l'hora de parlar de les persistències, renovacions o adaptacions d'aquestes xarxes al llarg de les primeres dècades del segle XX i, finalment, la tensió entre les voluntats centralitzadores de diverses agrupacions (sobretot fent referència als partits polítics) i la voluntat de seguir apostant pel fet local.

A partir d'aquests orígens, podem establir, tenint en compte la importància i implantació a diversos municipis del Camp de Tarragona, quines van ser les tipologies d'entitats que es consolidaren a inicis del segle XX:

¹ Maurice Agulhon fou l'historiador francès iniciador de l'estudi de l'associacionisme i la sociabilitat informal i el primer que va marcar les pautes historiogràfiques de com enfocar metodològicament aquests estudis.

les associacions de caràcter juvenil, cultural, les polítiques, les esportives-recreatives, les catòliques, les agràries i les obreres. L'evolució i importància de cadascuna dependrà en major mesura de la motivació, necessitat i quantitat de persones organitzades en cada municipi.

A nivell tipològic, la Defensa Agrària quedaria englobada dins de les associacions de caràcter recreatiu, per la qual cosa és important fer una breu ressenya contextual que expliqui, a nivell general, les influències que van rebre aquest tipus d'entitats i els seus antecedents directes. Com a característica a esmentar podem parlar de l'efecte que va tenir el catalanisme a través de la propaganda cultural, un catalanisme que ja havia pres forma en els ateneus durant el segle XIX enmig del moviment de La Renaixença (Anguera, 1991). La temàtica que es propagava des de les associacions recreatives responia, moltes vegades, a mostres de cultura popular catalana (balls de sardanes, representacions teatrals catalanes, etc.), i també aquest catalanisme seria diferent depenent de la realitat social dels socis membres, responant a uns interessos conservadors o progressistes.

Segurament la politització, en base a nacionalitat i classe, arribaria al seu punt màxim amb la Guerra Civil espanyola, tant per la supressió d'associacions de caràcter més dretà en el territori republicà com pel protagonisme polític que algunes entitats agafarien amb les diferents organitzacions del Front Popular. La victòria franquista va posar fi a tot això. La majoria d'associacions catalanes col·laboradores amb la causa republicana no van passar els filtres del Règim, i les que van continuar passarien per una depuració total, només continuant la seva activitat des d'un control estricte per part de les autoritats vencedores.

3. Els orígens de la Defensa Agrària

El naixement de l'Agrària cal situar-lo el 1926 (Grau, Puig, 1992), enmig del context global català de creació d'ateneus recreatius, però a partir, també, de diverses singularitats locals. Ja a finals del segle XIX havien existit dues fórmules associatives recreatives de fort contingut polític com eren els Cercles², dels quals sabem que n'existien un de republicà i un de carlí, els

² En el vocabulari popular també se'ls coneix com a "Círcols".

quals enfocaven la seva activitat sobretot a la propaganda política i, en part, a actes recreatius³ (Grau, Puig, 1992).

La primera mostra d'entitat ja purament recreativa la situem, també, a finals del segle XIX, amb l'Ateneu "El Lauro", fundat el 1878, encara que, per la documentació que se'n conserva, la seva activitat no començaria fins el 1884 (Masdeu, 1980). Pel que se'n sap, la motivació de creació d'aquesta entitat venia donada per les aspiracions recreatives d'una petita burgesia selvatana, composta de propietaris rurals i comerciants, en consonància amb les dinàmiques i interessos associatius que abans hem esmentat.

L'Ateneu, doncs, funcionaria, d'entrada, com a única associació amb caràcter recreatiu existent a la Selva i, a més de representar les aspiracions de les classes benestants, també va incloure, en anys posteriors, alguns elements catalanistes com a característica pròpia dels ateneus recreatius de les primeres dècades del segle XX (Anguera, 1991). Amb el pas del temps, es va deixar d'impulsar la cultura catalana entre la direcció de l'Ateneu i una bona part de la població selvatana no es sentia representada per les seves iniciatives, la qual cosa va fer que el 1925 la situació canviés.

Pel que es coneix, l'Ateneu funcionava com un element més de la política local, una política dirigida, en certa manera, per aquesta elit local que formava part de l'entitat i ostentava els càrrecs de direcció de l'Ajuntament. El 1925, l'Ateneu, just quan començava a perdre aquells elements catalanistes abans esmentats, va començar a generar un cert descontentament a una part del poble. Llavors, un grup de persones d'origen divers (on cal destacar-hi l'element juvenil) va començar a treballar en bastir una alternativa recreativa -d'arrel catalanista i popular- potenciant la cultura i el treball amb l'Agrupació Sardanista de la Selva, grup ja existent des d'anys anteriors. És, doncs, en aquest context de suposada resistència on trobem els inicis de l'Agrària, que va adoptar aquest nom durant la dictadura de Primo de Rivera per a donar a entendre que era una entitat lligada a la pagesia, però amb la intencionalitat real de promoure la cultura popular i la defensa de qualsevol element que formés part del catalanisme⁴.

Just després de la creació de l'associació, començarien els passos per a adquirir un local. Aquest es va fer mitjançant la compra d'uns terrenys als

3 Archivo General de la Administración (AGA). Fons Govern Civil. 2/247.

4 Arxiu Història de Tarragona (AHT). Fons d'associacions, núm. 1306.

afores del poble i fou construït amb les mateixes aportacions dels socis. La suma de diners, però, no seria suficient i els socis van haver de fer un crèdit al Banc Hipotecari d'Espanya per tal de comprar els terrenys i construir l'edifici, retornant l'import del crèdit al llarg dels anys. Aquí s'ha de destacar la poca col·laboració i els entrebancs que va posar l'Ajuntament (Grau, Puig, 1992) a partir del context social de bipolaritat en què vivia el poble. Aquesta desconfiança i el nombre d'entrebancs legals anirien augmentant a mesura que l'Agrària agafés major protagonisme i ressò en el conjunt del municipi.

Entre les diverses activitats que l'entitat oferia, i que es consolidarien com a seccions dins l'Agrària, en destaquen les sardanes (que ja gaudien de molta popularitat entre els joves abans de la creació de l'Agrària) i la representació teatral. A més, també s'oferia un ampli ventall d'espais dirigits als socis de l'associació com el cinema, la biblioteca, la sala del cafè i l'edició, durant uns anys, del periòdic de l'entitat, *El Brum*, que es va deixar de publicar el 1933.

A part d'aquestes activitats, també és important el paper polític que l'Agrària anava agafant any rere any. Si bé és cert que, com hem esmentat abans, la seva vinculació amb el catalanisme era més que evident, en realitat el seu reglament recollia l'apoliticisme, tot afirmant que mai cap partit polític tindria secció dins de l'Agrària.

4. El desenvolupament durant l'època republicana i l'arribada de la dictadura (1931-1939)

Amb la fi de la dictadura de Primo de Rivera i la proclamació de la II República, l'Agrària encetaria el període de major plenitud, tant per la millora del nombre de socis com d'activitats, del seu finançament i les bones relacions amb el nou consistori republicà. És en aquell moment quan, tornant a la vella idea de la vindicació política, la secció local d'Esquerra Republicana de Catalunya tindria, des de 1931 (Grau, Puig, 1992), la seva seu a les dependències de l'Agrària. Pel que se sap, el partit funcionava independentment de l'associació i l'Agrària mantenia una total independència d'ERC, però la realitat de tot plegat era que molts dels socis de

l'Agrària eren d'ERC, essent més que evident el contacte entre el partit i la gent que formava part de l'entitat (Grau, Puig, 1992).

Similar a aquest cas seria també la vinculació de l'Agrària amb Unió de Rabassaires. De la mateixa manera, el Sindicat posaria la seva seu local a les dependències de l'entitat, primer sota la fórmula *Acció d'Obrers del Camp*⁵, i després ja com a *Unió de Rabassaires*. Aquesta vinculació amb el sindicat agrari no és gens estrany trobar-la a una entitat com l'Agrària, sobretot després de veure'n l'origen i el paper de la pagesia en el conjunt de la societat selvatana. L'activitat d'*Acció d'Obrers del Camp* no va ser l'única del món agrari que es donaria a l'entitat, sinó que aquesta entitat, ja des dels seus primers anys de vida, comptaria amb una secció que tenia el nom de *Sindicat Agrícola i Caixa Rural de San Andreu* (Grau, Puig, 1992). Des d'allí s'oferia a la pagesia un punt de venda de diversos productes per al camp (adobs, insecticides, etc.) i del propi camp (fruits secs, oli, etc.). El seu funcionament era molt similar al d'una cooperativa agrícola, però amb la diferència notable que el seu abast era molt limitat i només oferia aquests serveis als socis de l'Agrària.

La plenitud política en què vivia aquells anys l'associació es manifestava des de diverses vessants. La primera, com ja hem esmentat anteriorment, és la millor relació amb l'Ajuntament, ja que, amb la República, persones vinculades a l'Agrària (i fins i tot el seu primer president) passarien a formar part del consistori. La realitat de tot plegat és que el vincle entre ERC, el catalanisme i l'associació anava cada cop a més, i les mostres de suport a la Generalitat republicana, per part de l'Agrària, eren evidents. Exemples d'aquestes mostres ho poden ser la visita que feu Francesc Macià a la Selva i la rebuda que va tenir per part de l'Agrària, diversos col·loquis de Lluís Companys a les dependències de l'Agrària, i les visites d'altres funcionaris i alts càrrecs de la Generalitat, totes elles gestionades pels selvatans i socis de l'Agrària Ventura Gassol i Joan Puig i Ferreter.

Amb l'arribada de la Guerra Civil, l'activitat de l'associació va quedar paralitzada. En tenir ERC la seva secció local a les instal·lacions de l'edifici, tota l'Agrària passaria a ser la seu del Front d'Esquerres durant les eleccions (Grau, Puig, 1992). Després del cop i l'inici de la guerra, es van succeir un gran nombre de juntes i presidents, quedant les activitats pràcticament

⁵ AHT. Fons d'associacions, núm. 1734.

paralitzades amb l'excepció de les sardanes. El fet que va provocar que l'entitat perdés aquella vitalitat ve lligat a l'absència de joves al municipi, un jovent que, o bé partiria com a voluntari al front de guerra o acabaria essent mobilitzat després, al llarg dels anys de conflicte.

Amb la fi de la guerra i la victòria franquista es viurien les primeres escenes de pànic a la Selva. L'Agrària era fàcilment identificable com el centre de l'esquerra del poble i del catalanisme, i és per això que els vencedors, i més concretament les persones que conformaven l'oligarquia local i que havien donat suport al cop, prendrien les seves represàlies. El primer fet a destacar dins dels primers dies de l'ocupació franquista va ser el saqueig de la biblioteca, tant pel que fa a persones contràries com, segurament també, per antics socis que van preferir resguardar el material bibliogràfic abans que fos cremat (Grau, Puig, 1992).

Amb les institucions franquistes instaurades al poble, el local va ser confiscat per la CNS (Sánchez, 1995). D'entrada s'hi va instal·lar la "Jefatura Local de la FET y de las JONS" del poble⁶, i després passaria ja directament a la CNS. Amb la creació de las *Hermandades de Agricultores i Ganaderos*, la CNS cedí l'espai a la junta local de *La Hermandad*, que la utilitzaria com a magatzem en alguns casos puntuals.

La incautació va seguir la seva tramitació legal a partir d'una ordre del juny del 1943 segons la qual els expedients d'incautació havien de passar a la Direcció de Propietats, des d'on s'enviarien a la Comissió Classificadora de béns marxistes. Les incautacions es van produir sense cap possibilitat d'intervenció per part dels perjudicats i es van estendre a la majoria d'entitats que no passaren el filtre franquista de la llei del 25 de gener del 1941 (Maza, 2014), la qual derogava l'antiga Llei d'Associacions del 1887 que abans hem esmentat. Aquesta nova llei marcava que calia aprovació ministerial per a constituir associacions, exceptuant, si més no, les que tinguessin a veure amb aspectes del dret mercantil i civil, les catòliques amb finalitats religioses o les entitats aixoplugades dins del paraigua de "la FET y de las JONS". La norma va instaurar un ordre jurídic basat en la desconfiança i la

⁶ Pel que es coneix la Falange Española ja estava organitzada a la Selva abans del 18 de juliol del 1936, essent un dels pocs pobles de la província on el partit únic de la dictadura comptava ja amb estructures polítiques (Sánchez, 1995).

intervenció policial, on es reafirmava que la sociabilitat formal era monopoli directe del partit únic i de l'Església.

5. La dictadura i el Casal Selvatà

Així doncs, durant tots aquells anys de poder franquista, l'associació va ser prohibida i perseguida, i els seus antics socis van veure's abocats a marxar o a viure en la penúria del silenci davant el triomf de les noves forces imposades. L'edifici, però, va restar dempeus fins que, a inicis de la dècada del 1950, va quedar ja plenament abandonat, una part del qual s'enfonsà quedant parcialment derruït.

Tot i la prohibició de l'entitat i l'abandonament de l'edifici, deu anys més tard, amb els ànims més calcats i el declivi del moviment falangista" (Puig, 2001: 19), l'Església local, a través del seu capellà, Mn. Magí Pujol, va començar a mostrar cert interès per l'antiga Agrària. Gent de l'entorn parroquial pensava que feia falta una escola religiosa per a nens i nenes i altres que era necessària una sala parroquial on poder realitzar les activitats lúdiques de persones vinculades a l'entorn eclesiàstic.

El debat doncs estava servit. Molta gent de l'Església (i lligada també a l'Ateneu) trobava inconcebible vincular-se a un edifici que havia aplegat persones lligades a l'esquerra i que, en aquell moment, eren perseguides pel Règim franquista. Però també hi havia gent que opinava el contrari, i que, a més, s'havia de comptar amb l'opinió dels antics socis de l'Agrària com a vells responsables de les instal·lacions que volien ocupar, i intentar sumar-los al projecte.

Finalment, arribaria l'acord entre les dues parts i la parròquia va demanar l'edifici, propietat com hem dit de la CNS, però en usdefruit de la *Hermanidad de Agricultores y Ganaderos* per tal de construir-hi l'escola parroquial de nens. El contracte de compra entre l'Arquebisbat de Tarragona i el Sindicat es va signar el 1953 per la quantitat de 176.899,20 pessetes (Puig, 2001). Cal tenir present que l'antic crèdit que l'Agrària tenia amb el Banc Hipotecari d'Espanya encara no s'havia retornat i l'entitat encara devia al banc 35.000 pessetes (Solà, 1998). Amb la supressió de l'associació el deute va passar a les institucions franquistes del poble, i hi ha qui comenta que el preu "simbòlic" que va pagar l'Església per l'edifici anava destinat a

solucionar l'antic deute amb el Banc, essent aquella venda, en realitat, una "operació d'obsequi" (Solà, 1998: 283)

Amb la compra feta, l'Arquebisbat cediria els locals a la Parròquia selvatana de Sant Andreu que, en primer lloc, buscaria el finançament i la fórmula per arranjar l'espai. Reunit el capital, començarien les obres, així com també la inscripció de nens a la nova escola parroquial, que ja van començar el curs al nou local el 1954. Entre quotes anuals i donacions de selvatans i selvatanes, s'arribaria, també, a la remodelació de la sala d'actes i el teatre de l'antiga Agrària, que -amb el nom de Casal Selvatà- obrí portes a les darreries d'aquell 1954 amb la representació de dues obres de teatre.

Tot i que l'antic edifici de l'Agrària donés novament vitalitat cultural i recreativa al poble de la Selva, cal dir que en cap cas allò va significar un retorn de l'antiga Defensa Agrària. Si bé és cert que alguns antics socis de l'Agrària van aixoplugar-se a l'oferta d'activitats del Casal i que d'altres, de passat republicà i catòlic, arribarien a formar part de les juntes parroquials, el Casal mai va arribar a ser l'antiga Agrària, ni en el grau del compromís amb la cultura catalana ni amb valors de catalanitat i de justícia social, valors en què l'Agrària estava fonamentada i que no existien en l'actual Casal. A més, aquell Casal, com ja s'ha esmentat, no funcionaria com una associació en si mateixa, sinó que era la junta parroquial qui decidia les activitats a fer i no pas les persones associades a l'entitat.

L'activitat del Casal Selvatà sota el paraigua eclesiàstic duraria dins del període que es coneix com a Segon Franquisme (1949-1975), a vegades amb més projectes i a vegades amb menys, potenciant noves activitats com el cinema (Puig, 29), el teatre i el món dramaturg, amb les seves variants com la sarsuela, i altres activitats de les diverses seccions. També s'ha de destacar que el català aniria agafant presència en diverses publicacions fetes pel Casal durant els últims anys de la dècada del 1960 i del 1970 i la realització de diverses conferències d'interès local sota el paraigua de fomentar el "selvatanisme", entre d'altres temàtiques.

No serà fins el 1977, amb l'arribada del règim democràtic, que les coses canviarien, tant pel Casal Selvatà com per l'antiga Defensa Agrària, moment que podem considerar d'inici i recuperació de l'antiga entitat.

A nivell de context general cal destacar que el franquisme va modificar el seu ordenament jurídic sobre el reconeixement de les associacions. El 24

de desembre del 1964, sota l'aparença de “regal de Nadal” dels “XXV Años de Paz”, s’aprovava una nova llei d’associacions franquista (Maza, 2014) . Encara que la llei s’autodefinís com a “defensora de la llibertat d’associació” això només s’aplicava a les entitats de finalitats culturals, cívico-professionals, filantròpiques i recreatives, i que, òbviament, no qüestionessin els “Principios Fundamentales del Movimiento”. Així doncs, sota una aparent ruptura del monopoli associatiu de la postguerra, s’hi amagava un mecanisme selectiu que permetia de seguir denegant les inscripcions d’entitats de forma discriminada i filtrava les possibles “desviacions”.

6. Del Casal Selvatà a la nova Defensa Agrària (1977-1979)

Abans ja hem esmentat que tant antics socis i familiars com els seus fills col·laboraven i participaven amb el Casal Selvatà; tanmateix, el 1977, dins del context de retorn parcial de béns confiscats pel règim franquista, un grup d’antics socis i fills d’antics socis van reclamar el local a l’Arquebisbat, que els fos retornat a fi de poder crear, novament, la Defensa Agrària.

Les intencions de recuperar la vella entitat de l’Agrària ja existien des d’alguns anys enrere, sobretot a partir de la mort del dictador, en adonar-se, una part de la població selvatana, que es produiria un canvi polític de gran magnitud. Òbviament, en aquelles intencions no hi havia passos seriosos a nivell legal, ja que aquests només serien possibles a partir de les reformes polítiques posteriors.

En tots aquells primeres passos era molt important el contacte mantingut entre tot el grup de gent que reclamava el retorn de la nova Agrària i els antics participants i col·laboradors del Casal Selvatà eclesiàstic, i és per això que la negociació s’havia de produir a tres bandes: Arquebisbat, la junta parroquial del Casal Selvatà i els antics i nous socis recuperadors de l’Agrària. En un primer moment, van existir posicions durament enfrontades entre l’Agrària i el Casal Selvatà, sobretot a l’hora de considerar quins havien de ser els responsables directes de l’edifici. Antics socis de l’Agrària, i que mai van veure amb bons ulls el paper de l’Església al seu antic local, no consentien que s’arribés a una entesa amb persones de l’entorn catòlic i volien la recuperació del local, íntegrament, per a ells. Per l’altra banda,

també existia la posició intolerant de persones del Casal Selvatà, que es sentien responsables de la recuperació i manteniment de l'edifici i amos legítims d'aquest, sense entendre el perquè de les reclamacions dels antics socis de l'Agrària.

Tot i existir aquestes dues opcions enfrontades en un inici, després de diversos contactes es va arribar a la serenor, al diàleg i a l'entesa entre ambdues parts. El 1978 es formalitzaria aquesta entesa amb la celebració d'una reunió on es van elegir representats de les dues posicions per tal de tirar endavant les negociacions (Puig, 2001) d'unificació de les dues entitats. L'Arquebisbat, com a propietari del local, va rebre una recomanació del Casal Selvatà sobre com conduir les coses i va ordenar de fer efectiva la devolució de l'edifici a través d'una nova reunió entre les dues parts, a l'agost del 1978, arribant-se així a la conciliació definitiva.

Amb la conciliació feta, es va crear una junta de la nova associació, que prendria el nom de Defensa Agrària, però que tindria dins a persones provinents del Casal Selvatà i de la nova Agrària. Es mantindrien totes les activitats i seccions que el Casal Selvatà havia impulsat i s'obria la possibilitat que s'admetessin socis i sòcies a la nova associació. D'aquesta manera s'arribava a l'acord i, seguint el que ens diu Roser Puig Tàrrach:

“Els socis i hereus de la Defensa Agrària tenien tot el dret a recuperar el local que havien aixecat amb esforç i ganes, però que les circumstàncies de la història havien comportat que no haguessin pogut gaudir massa anys. Havien vist com se'ls prenia per la força el local i com era abandonat posteriorment. Els membres de les juntes parroquials del Casal Selvatà posaven damunt la taula els esforços de més de vint anys de tirar endavant una entitat lúdico-cultural al recer de la parròquia amb unes activitats consolidades” (Puig, 2001: 92)

Aquesta és segurament la millor forma de veure els condicionants de l'acord pres entre les dues parts. El passat de l'Agrària era totalment legítim de reivindicar i recuperar, i els esforços materials de la gent del Casal Selvatà tampoc no podien ser menystinguts. Així doncs, l'acord entre dues entitats que podien semblar antagòniques va ser possible, sobretot a partir dels valors en què la nova associació cultural s'havia refundat: el “selvata-

nisme”, l'estima a la cultura i, com a cosa nova, la defensa de la llengua i la cultura catalana.

Aquella nova Agrària, doncs, començava a caminar el 1978 i ho feia mantenint velles tradicions com l'Aplec de Paret Delgada, el grup de teatre, la sala del cafè oberta a tots els selvatans i selvatanes i la programació d'actes que giren al voltant del món pagès i la defensa de la pagesia, un aspecte nou incorporat després de la refundació i que recuperava, en certa manera, el vell esperit rabassaire que l'antiga Agrària havia tingut.

L'Agrària té una importància cabdal a l'actual història de la Selva del Camp. A més del paper jugat en el passat, l'entitat és la responsable de vetllar i mantenir el vell esperit associatiu d'ateneu cultural en un poble que, els últims vint anys, ha desenvolupat un creixement espectacular en totes les esferes.

L'Agrària, però, només s'ha sabut adaptar parcialment a totes aquestes transformacions que la Selva ha experimentat aquests últims anys, ja que el nombre de socis s'ha quedat estancat en relació amb el creixement de la població selvatana, i fins i tot sembla que els actuals socis hagin patit un cert envelliment, a diferència d'èpoques anteriors, tot i que les tasques de difusió de l'associació i les seves activitats han estat regulars. Això, però, són aspectes que, cronològicament, ocupen una part fora del nostre estudi, ja que tenen a veure amb l'evolució de l'entitat durant la dècada del 1980 i 1990.

L'Agrària, tot i la seva desfeta i pèrdua durant la dictadura, ha estat capaç de recuperar-se en unes condicions polítiques més favorables, i això no deixa de ser gràcies a l'esforç de la memòria i la tenacitat de les persones que, tot i ser perdedores d'una guerra, mai van sentir-se vençudes per complet i no van renunciar a la memòria i passat que havien tingut. La història de la recuperació de la Defensa Agrària és, en certa manera, un capítol més de la història local del patiment, tenacitat i lluita dels perdedors de la Guerra Civil i tot el que representava ser vençut en una de les èpoques més fosques de la nostra història recent.

7. Conclusions

El desenvolupament cronològic exposat de la Defensa Agrària ens permet extreure tot un seguit de conclusions molt importants de cara a l'estudi general de l'associacionisme del tardofranquisme i la transició. Òbviament, els canvis esdevinguts a les societats lúdiques i recreatives seran força diferents als que podem observar en altres associacions de caràcter rural com les cooperatives o altres entitats, però, tot i això, existeixen unes característiques concretes que ajuden a il·lustrar el desenvolupament associatiu lúdic en un poble, sobretot i centrant el fet en què els protagonistes del cas que ens ocupa eren vençuts i represaliats per la dictadura.

La Defensa Agrària obeïa, en el moment de la seva fundació i en els primers anys d'existència, als patrons típics d'un ateneu vuitcentista en un poble (Anguera, 1991), tant per l'oferta d'activitats com per la motivació d'aquestes. En aquest context, es donaria la clàssica diferenciació del caràcter polític que l'entitat lúdica agafaria, esdevenint, moltes vegades, una icona per algun dels dos bàndols polititzats del poble, bàndols que anirien augmentant les seves diferències a mesura que el temps anava avançant.

Veient la recuperació de l'Agrària, s'aprecia una forta il·lusió col·lectiva de tirar endavant un projecte a l'alçada de les circumstàncies. En el paper jugat pels antics socis de l'entitat queda clar que el silenci i la claudicació per part d'aquelles persones durant la dictadura no van ser totals, sinó que es van aprofitar les mínimes esclatxes possibles que la dictadura permetia. El naixement i funcionament del Casal Selvatà (encara que no fos una entitat pròpiament dita) és un exemple de com una part de les persones d'aquella antiga Agrària va aprofitar l'empara de l'Església local per a satisfer les seves necessitats lúdiques. Aquest és un aspecte a tenir en compte, ja que l'aprofitament d'aquestes esclatxes en el control tan rígid que existia a la societat selvatana va servir de vàlvula d'escapament per una part del poble, i pot ben ser un cas a tenir en compte en estudis de resistència cultural en un entorn rural.

A part d'aquesta empremta, existeixen altres característiques que expliquen les dinàmiques de l'Agrària. La Selva, com altres pobles del món rural català, viuria un augment poblacional molt sostingut durant els anys del segon franquisme i posteriorment, tot i tractar-se d'un municipi situat

a la vora d'un nucli urbà com Reus, i les formes de vida rurals i el sector primari seguien essent essencials per entendre el comportament de la societat selvatana. Està clar que hi arribarien molts dels canvis de vida i socials corresponents al segon franquisme, però les formes lúdiques i culturals tradicionals seguien essent les més importants per explicar la vida del poble, formes gestades i hereves de tradicions molt anteriors (Soronellas, 2006).

Tot i això, s'entreveu un canvi de signe, en dates posteriors, al que serà l'Agrària. Encara que la Selva augmentés considerablement de població ens els últims vint anys, les persones que formaven part de l'Agrària i les activitats que s'han impulsat s'ha demostrat que obeeixen a patrons tradicionals. L'Agrària no ha sabut captar públic juvenil (una peça clau en anys anteriors per donar vida a l'entitat) ni els joves s'han sentit atrets per l'oferta cultural de l'Agrària. De ben segur que aquí hi tenen a veure tot un conjunt de contextos i característiques molt diferents, en cronologia i temàtica, a les identificades durant l'època desarrollista. El canvi de la Selva, que passa de ser un espai eminentment rural a tenir nova població i nous sectors productius, pot també ajudar a explicar aquests canvis en l'evolució de l'entitat. Encara que la cronologia sigui posterior, podem afirmar que els fonaments d'aquest canvi de model van estar posats durant el segon franquisme. En moltes realitats urbanes es van viure ja, durant la dècada del 1960 i el 1970, uns nous models de vida fruit de la societat de consum, la forçada immigració i la creació de nous espais col·lectius. Tanmateix, en entorns rurals com la Selva, els canvis de política econòmica només serien evidents a través de la millora de les condicions de vida, mantenint-se intacte l'esquema de relacions socials i patrons culturals tradicionals.

Però, el més important de tot plegat és el fet que hàgim agafat de referència, en estudis de temàtica associativa, una entitat com la Defensa Agrària, ja que per les seves particularitats pot ajudar a la història social -en els seus reptes epistemològics i historiogràfics- al coneixement de com ha de ser la construcció de la història de les sociabilitats formals.

Bibliografia

- Agulhon, M. (2005) *El círculo burgués. La sociabilidad en Francia, 1810-1848*. Madrid, Siglo XXI Editores.
- Anguera, P. (1991) "Els ateneus en la Catalunya vuitcentista". A: Anguera, P. (et. al) *Associacions. Cultura i societat civil a Catalunya*. Tarragona, El Mèdol, 1991. 11-20.
- Anguera, P. (1993) "Formes i espais de sociabilitat a una ciutat catalana: Reus a l'època contemporània". A: *L'Avenç*, 171. 62-67
- Anguera, P. (1995) Un ateneu sota el franquisme. El Centre de Lectura de Reus. A: *Afers*. 22, vol. X. 601-609.
- Anguera, P. (dir.) (2003/1) *Història general de Reus. Volum 3*. Reus. Ajuntament de Reus i Enciclopèdia Catalana.
- Anguera, P. (dir.) (2003/2) *Història general de Reus. Volum 4*. Reus. Ajuntament de Reus i Enciclopèdia Catalana.
- Canal, J. (1993) "Formes i espais de sociabilitat a la Catalunya Contemporània: Introducció. A: *L'Avenç*, 171 16-17
- Carr, E. (1984) *¿Qué es la historia?*. Barcelona, Ariel.
- Duch, M. (1996) "Partit Únic i poder local. El personal polític dels primers ajuntaments franquistes". A: DD.AA.: *La província de Tarragona durant el franquisme (1938-1976). Política, societat i cultura*. Tarragona, Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. 85-110.
- Duch, M. (2006) *Quimeres. Sociabilitats i memòries col·lectives a la Catalunya del segle XX*. Tarragona, Publicacions URV.
- Fontana, J. (2010) *L'ofici de l'historiador*. Barcelona, Documenta Universitaria
- Gallego, F. (2008) *El mito de la transición. La crisis del Franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977)*. Barcelona, Crítica.
- Gavaldà, A. (2006) *El naixement del nou sindicalisme d'orden y mando. Anys quaranta a Valls i comarca*. Tarragona, El Mèdol.
- Giralt, E. (2006) *Història agrària del Països Catalans. Vol. IV, Segles XIX i XX*. Barcelona, Fundació Catalana per la Recerca i la Innovació.
- Grau, J. i Puig, R. (1992) *La Defensa Agrària: Una entitat a les arrels d'un país*. La Selva del Camp, La Defensa Agrària.

- Julià, S. (2010) *Historia social/ Sociología histórica*. Madrid, Siglo XXI Editores.
- Masdeu, J. (1980) *L'Ateneu, cent anys de vida vida selvatana*. La Selva del Camp, Ateneu
- Maza, E. (2014) "Franquismo y espacios de sociabilidad". A: Arnabat, R. i Duch, M *Historia de la sociabilidad contemporánea. Del asociacionismo a las redes sociales*. València, Universitat de València. 155-170.
- Puig, R (2001) *Casal Selvatà. Església i resistència cultural durant el segon franquisme a una vila del Camp de Tarragona 1954-1978*. Valls, Cossetània Edicions.
- Riquer, B. i Culla, J (2004). "El franquisme i la transició democràtica". A: Vilar, P. (dir.) *Història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62.
- Sánchez J. (1995) "La formació del patrimoni de Falange a les comarques tarragonines (1939)". A: Mas, C. i Morillas A. (eds.) *Recull Miquel Melendres i Rué (1905-1974)*. Tarragona, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó. 137-148.
- Solà, P. (1996) *L'esclafament de l'associacionisme lliure a Catalunya en temps del general Franco*. Barcelona, Rafael Dalmau.
- Solà P. (1998) *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana. L'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*. Tarragona, Diputació de Tarragona.
- Solà P. (2003) "Asociacionismo en la España periférica: tipología y rasgos dominantes". A: Maza, E. (coord.) *Asociacionismo en la España contemporánea. Vertientes y análisis interdisciplinar*. Valladolid, Universidad de Valladolid. 89-134
- Soronellas, M. (2000) *Cooperació agrària a la Selva del Camp. 1900-2000*. La Selva del Camp, Cooperativa Agrícola i Caixa Agrària de la Selva del Camp.
- Soronellas, M. (2006) *Pagesos en un món de canvis. Família i associacions agràries*. Tarragona, Publicacions URV.
- Tilly, C. (2010) *Los movimientos sociales, 1768-2008. Des de sus orígenes a Facebook*. Barcelona, Crítica.